

KENDİ HİSSELERİNİ SATIN ALAN ŞİRKETLER İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANCI İSTİSNASINDAN FAYDALANABİLİRLER Mİ?

CAN COMPANIES PURCHASING THEIR OWN SHARES
BENEFIT FROM CAPITAL GAINS EXEMPTION?

Mehmet ÇINARLIDERE*

ÖZ

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) ile şirketlerin kendi hisselerini satın almalarının önündeki engeller kalkmış olup şirketlerin esas veya çıkarılmış sermayesinin onda birini aşmayacak şekilde iktisap edebilecekleri belirtilmiştir. Son zamanlarda şirketler, hisselerinin piyasa fiyatının gerçek değerinin altında olduğu durumlarda öz sermayenin getirisini yükseltmek gibi nedenlerle kendi hisselerini satın almaktadırlar. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda (KVK) kurumların en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan iştirak hisselerinin satışından doğa kazançların %75'i kanunda belirtilen şartların sağlanması durumunda şirketlerin finansal yapısını güçlendirmek amacıyla kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Şirketlerin; kendi hisselerini satın almaları durumunda satın alınan hisselerin nasıl muhasebeleştirileceği ve bu hisselerin satılması durumunda iştirak hissesi satış kazancı istisna-

ABSTRACT

Turkish Commerce Law, no. 6102, now allows companies to purchase their own shares up to 20% of their equity. Recently, companies purchase their own shares when they are undervalued compared to their real value, in order to increase return on equity. According to Corporate Tax Law, 75% of gains derived from disposal of shares held on the balance sheet for at least two full years, provided that other conditions specified therein are fulfilled, is exempted from corporate tax, in order to strengthen the financial position of corporates. It is important to fully understand how to keep the accounting records of purchased shares, and whether the company will benefit from exemption of disposal of shares.

Keywords: Repurchase of shares, Turkish Commerce Law, capital gains exemption.

JEL Classification Codes: K34, M41, H25.

* Vergi Müfettiş Yardımcısı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, mehmet.cinarlidere@vdk.gov.tr, ORC-ID: 0000-0003-1036-4388.
Çınarlidere, M. (Temmuz 2019). Kendi Hisselerini Satın Alan Şirketler İştirak Hissesi Satış Kazancı İstisnasından Faydalanabilirler Mi?, *Vergi Raporu*, 238, (136-141).

sından faydalanıp faydalanamayacakları konusu KVK yer alan istisna uygulaması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hisselerin geri alınması, Türk Ticaret Kanunu, İştirak hissesi satış kazancı istisnası.

JEL Sınıflandırması Kodları: K34, M41, H25.

GİRİŞ

6762 sayılı Eski Türk Ticaret Kanununda şirketlerin kendi hisse senetlerini satın alamayacakları ve rehin olarak kabul edemeyecekleri ayrıca hisse senetlerinin iktisap veya rehin alınmasına ilişkin sözleşmelerin hükümsüz olacağı belirtilmekteydi. 6102 sayılı TTK ile birlikte şirketlerin kendi paylarının, esas veya çıkarılmış sermayesinin onda birini aşmayacak şekilde iktisap etmeleri imkânı sağlanmıştır. Kanun şirketlerin onda biri oranındaki hisse alımını aşmalarını veya kanunu dolanmamaları için kendi paylarını üçüncü kişinin satın alabilmesi için onu finanse etmesine, onu ödünç veya teminat vererek veya diğer araçlarla desteklemesine, ona yardımcı olmasına yönelik hukuki işlemleri batıl sayılmıştır. Son dönemlerde hisseleri borsada işlem gören şirketlerin hisse değerinin belli tutarın altına düşmesi durumunda hisse alımına gidecekleri konusundaki açıklamalarını sık sık duymaktayız. Şirketlerin satın almış oldukları hisseleri nasıl değerlendirmelere ve nasıl muhasebeleştirmeleri gerektiği önem arz etmektedir.

Kelime anlamı olarak katılma, ortaklık anlamlarına gelen iştirak muhasebe sisteminde ise işletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarının izlendiği hesaptır. İştirakler hesabı, bir ortaklıktaki en fazla % 50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır. İştirak edilen ortaklıklarda iştirak ilişkisinden bahsedebilmek için ser-

maye payı dikkate alınmaksızın sahip olunan oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az %10 oranında bulunması gerekir. Bazı şirketlerin mali yapısı bozulan iştiraki veya ortağı olduğu diğer şirketlerde bulunan alacağını tahsil edebilmek ve kendi mali durumlarını düzeltmek için alacaklarına istinaden iştiraklerinin ve ortağı olduğu şirketlerin elinde bulunan kendilerine ait hisseleri satın almaktadırlar. Bu durum şirketlerin iktisap ettikleri hisseleri nasıl muhasebeleştirmeleri gerektiği ve iştirak satış kazancı istisnasından faydalanıp faydalanamayacakları sorusunu göz önüne getirmektedir. Bu çalışmamız şirketlerin kendi hisselerini satın almaları ve bu hisseleri satmaları durumunda iştirak satış kazancı istisnasından faydalanıp faydalanamayacakları konusu üzerinde durulacaktır.

1- ŞİRKETLERİN KENDİ PAYLARINI İKTİSAP ETMELERİ ve MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

6102 sayılı TTK'nın 379. maddesinde bir şirketin paylarını, esas veya çıkarılmış sermayesinin onda birini aşan veya bir işlem sonucunda yüzde onu aşacak miktarda, ivazlı olarak iktisap ve rehin olarak kabul edemeyeceği belirtilmiştir. Payların, iktisap veya rehin olarak kabul edilmesi için genel kurulun yönetim kurulunu yetkilendirmesi gerekmektedir.

TTK'nın kanuna karşı hile başlıklı 380'inci maddesinde Paylarının iktisap edilmesi amacıyla, şirketin başka bir kişiyle yaptığı, konusu avans, ödünç veya teminat verilmesi olan hukuki

işlemler batıl sayılarak Kanun'un 379'uncu maddesinde yer alan hükümlerin etkisiz bırakılması engellenmeye çalışılmıştır. Bu butlan hükmü, kredi ve finans kurumlarının işletme konuları içine giren işlemlere ve şirketin veya onun bağlı şirketlerinin çalışanlarına, şirketin paylarını iktisap edebilmeleri için, avans, ödünç ve teminat verilmesine ilişkin hukuki işlemlere uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel tebliğinde; "110 hisse senetleri hesabı" için geçici olarak elde tutulan hisselerin izlendiği hesap olarak belirtmiştir. "242 İştirakler hesabı" ise işletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarının izlendiği hesaptır. İştirakler hesabı, bir ortaklıktaki en fazla % 50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır. İştirak edilen ortaklıklarda iştirak ilişkisinden bahsedebilmek için sermaye payı dikkate alınmaksızın sahip olunan oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az % 10 oranında olması gerektiği belirtilmiştir.

Şirketlerin kendi hisselerini satın almaları durumunda şirket varlıklarının yer aldığı 110 hisse senetlerinde izlemeleri muhasebe sistemi açısından uygun olmayacaktır. Aynı şekilde varlık hesapları içerisinde yer alması ve TTK hükümlerine bakıldığı zaman 242 İştirakler hesabında izlenmesi de mümkün görünmemektedir.

Muhasebe Standartları "TMS 32-Finansal Araçlar" sunumunun 33'üncü paragrafında iştiraklerin; işletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarının izlendiği hesap olduğu açıklanmıştır. İştirakler hesabı, bir

ortaklıktaki en fazla % 50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır. İştirak edilen ortaklıklarda iştirak ilişkisinden bahsedebilmek için sermaye payı dikkate alınmaksızın sahip olunan oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az % 10 oranında bulunması gerektiği açıklanmıştır.

Sunumun 36'ıncı paragrafının bu konuda; Bir finansal aracın, finansal borç veya öz kaynağa dayalı finansal araç olarak sınıflandırılması, bu finansal araca bağlı faiz, temettü, kayıp ve kazançların kâr ya da zararda gelir veya gider olarak muhasebeleştirilmesini belirleyeceği belirtilmiştir. Bu suretle, tamamı borç olarak muhasebeleştirilen hisselerle ait temettü ödemeleri, bono faizleri gibi gider olarak muhasebeleştirilir. Benzer biçimde, finansal borçların geri satın alınması ya da yeniden finanse edilmesi ile bağlantılı kazanç ve kayıplar kâr ya da zararda muhasebeleştirilirken, öz kaynağa dayalı finansal araçların geri satın alınması ya da yeniden finanse edilmesi öz kaynakta meydana gelen değişim olarak muhasebeleştirilir. Öz kaynağa dayalı finansal aracın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler finansal tablolara yansıtılmayacağı açıklanmıştır.¹

Özetle söylemek gerekirse şirketler TTK hükümlerine uygun olarak kendi hisselerini satın alabilirler ancak TMS-32 sunumun 36'ıncı paragrafında ifade edildiği gibi şirketlerin kendi hisselerini satın almaları durumunda "Varlıklar" hesapları yerine "Öz Kaynak" hesapları ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

2- İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANCI İSTİSNASI

5520 sayılı KVK 5/1-e maddesine göre iştirak satış kazancı istisnası; kurumların en az iki

¹ Eski Hesap Uzmanı H.Özge YILDIRIM. "Şirketlerin Kendi Hisselerini Satın Alması: Muhasebesi ve Vergisel Sonuçlar." Vergi Dünyası. Sayı 422. 2016.

tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan taşınmazlar ve iştirak hisseleri ile aynı süreyle sahip oldukları kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançların % 75'lik kısmı istisna uygulanacaktır.

Bu istisna, satışın yapıldığı dönemde uygulanır ve satış kazancının istisnadan yararlanan kısmı satışın yapıldığı yılı izleyen beşinci yılın sonuna kadar pasifte özel bir fon hesabında tutulması gerekmektedir. Ancak satış bedelinin, satışın yapıldığı yılı izleyen ikinci takvim yılının sonuna kadar tahsil edilmesi şarttır. Bu süre içinde tahsil edilmeyen satış bedeline isabet eden istisna nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış sayılır.

İstisna edilen kazançtan beş yıl içinde sermayeye ilave dışında herhangi bir şekilde başka bir hesaba nakledilen veya işletmeden çekilen ya da dar mükellef kurumlarca ana merkeze aktarılan kısım için uygulanan istisna dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış ayılır. Aynı süre içinde işletmenin tasfiyesi (KVK'na göre yapılan devir ve bölünmeler hariç) halinde istisna uygulanmayacaktır.

Bedelsiz olarak veya rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle itibarî değeriyle elde edilen hisse senetlerinin elde edilme tarihi olarak, sahip olunan eski hisse senetlerinin elde edilme tarihi esas alınır. Devir veya bölünme suretiyle devralınan taşınmazlar, iştirak hisseleri, kurucu senetleri ve intifa senetleri ile rüçhan haklarının satışında iki yıllık sürenin hesabında, devir olunan veya bölünen kurumda geçen süreler de dikkate alınır.

Menkul kıymet veya taşınmaz ticareti ve kiralanmasıyla uğraşan kurumların bu amaçla ellerinde bulundurdıkları değerlerin satışından elde ettikleri kazançlar istisna kapsamı dışında yer almaktadır.

3- SATIN ALINAN HİSSELERİN İSTİSNA HÜKÜMLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

KVK'da kurumların iki tam yıl ellerinde bu-

lundurmuş oldukları iştirak hisselerinin elden çıkartmaları durumunda elde etmiş oldukları kazancın %75'i istisna edilmiştir.

Kurumların kanunda yer alan;

- İki tam yıl süre ile aktifte bulundurulma,
- Satış kazancının fon hesabında tutulması,
- Satış bedelinin satıştan itibaren iki yıl içinde tahsil edilmesi,
- Fon hesabında tutulan kazançların işletmeden çekilmemesi,
- Menkul kıymet ve taşınmaz ticaretiyle uğraşılmaması,

Şartların tamamı sağlamış olmaları durumunda istisna hükümlerinden faydalanabileceklerdir.

Öte yandan

Kelime anlamı olarak iştirak; ortaklık, ortak olma anlamlarına gelmektedir. İştiraklerin muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak, 1 sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinin 5.C. hesap planı açıklamaları bölümünde 242 İştirakler hesabının tanımı yapılmıştır. "242. İŞTİRAKLER; İşletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarının izlendiği hesaptır." Şirketlerin diğer şirketlerin yönetimine katılmak için almış oldukları hisse senetlerinin izlendiği hesaptır.

6102 sayılı TTK'nın 389'uncu maddesinde şirketlerin iktisap etikleri kendi paylarının genel kurul toplantı nisabında dikkate alınmadığı ve bu paylara hiçbir şekilde pay sahipliği verilmeyeceği belirtilmiştir. Benzer düzenleme Sermaye Piyasası Kurulunun 10.08.2011 tarih ve 26/767 sayılı kararı ile geri alınan paylar tebliğinde genel kurul toplantı nisabında dikkate alınmayacağı ve hiçbir pay sahipliği hakkı vermeyeceği belirtilmiştir.

İkinci bölümde açıklandığı üzere şirketlerin kendi hisselerini satın almaları durumunda "Varlık" hesapları içerisinde muhasebeleştirilmeyip "Öz kaynak" hesapları içerisinde muhasebeleştirilmesi gerekmektedir.

Konunun daha anlaşılır olması için örnek vermek gerekirse;

- SM A.Ş. payları borsada işlem gören halka açık bir şirkettir.
- SM A.Ş. ÇG A.Ş.'nin %40 oranında iştirakidir.
- ÇG A.Ş. 2011 yılında borsada işlem gören ve SM A.Ş.'ye ait 5.000.000,00-TL değerinde hisseyi satın almıştır.
- SM A.Ş.'nin ÇG A.Ş.'den 2.5000.000,00-TL alacağı bulunmaktadır.

SM A.Ş. ÇG A.Ş.'den alacağını tahsil edememiş olup ÇG A.Ş.'nin satın almış olduğu SM A.Ş. hisselerini alacağına mahsuben istemiş ve alacağına mahsuben 2.500.000,00-TL değerinde hisseyi ÇG A.Ş.'den 2012 yılında devralmıştır. SM A.Ş. devralmış olduğu hisseleri 242-İştirakler hesabında muhasebeleştirilmiştir. SM A.Ş. finansman ihtiyacını gidermek ve finansal yapısını güçlendirmek için 2016 yılında, ihtisap etmiş olduğu kendi hisselerini 5.500.000,00-TL'ye satmış ve bedelin tamamını tahsil etmiştir. SM A.Ş. satış işleminden elde etmiş olduğu karın 3.000.000,00 (=5.500.000,00-2.500.000,00) %75'lik kısmını 2016 Hesap dönemine ilişkin KV Beyannamesinde 2.250.000,00-TL (=3.000.000,00*0,75) istisna kazanç olarak beyan etmiş ve satış kazancının istisnaya tekabül eden kısmını özel fonlar hesabına almıştır.

Her ne kadar iştirakinden devralmış olsa bile gerek TTK'da gerek SPK yer alan düzenlemeler ve TMS açısından devralınan hisseler iştirak hissesi veya yatırım amacıyla elinde bulundurmış olduğu bir varlık olarak değerlendirmesi mümkün değildir. 5/1 maddesi Tam mükellefiyete tabi bir başka kurumun sermayesine katılımlardan elde ettikleri kazançları iştirak kazancı tanımına sokmuştur. 1 no.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde de iştirak payları hisse senedi ve ortaklık payı ortak tanımlanmıştır. Şirketin kendi hissesini alması "Tam mükellef bir başka kurum" tanımına aykırıdır. Buradan hareketle 5/1-e maddesindeki

iki tam yıl elde bulundurulan iştirak hissesi satış kazancı istisnası kavramı burada kapsam ve uygulama dışında kalmaktadır. Dolayısıyla SM A.Ş.'nin satmış olduğu hisseler KVK'nun 5/1-e maddesinde belirtilen bütün şartları sağlamış olsa bile iştirak hissesi olarak değerlendirilemeyeceğinden satış kazancının istisna hükümlerinden faydalanması mümkün değildir.

SONUÇ

Şirketlerin kendi paylarını satın almaları durumunda bu payları iştirakler hesabına kaydedip kaydetmeyecekleri hususunda, 1 sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinin 5.C. hesap planı açıklamaları bölümünde 242 İştirakler hesabının tanımı yapılmıştır. "242. İŞTİRAKLER; İşletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarının izlendiği hesaptır." İştirakler hesabı şirketlerin yönetimine katılmak için almış oldukları hisselerin izlendiği hesaptır.

TTK 389'uncu maddesinde şirketlerin iktisap etikleri kendi paylarının genel kurul toplantı nisabında dikkate alınmadığı ve bu paylara hiçbir şekilde pay sahipliği verilmeyeceği belirtilmiştir. Benzer düzenleme geri alınan paylar tebliğinde iktisap edilen payların genel kurul toplantı nisabında dikkate alınmayacağı ve hiçbir pay sahipliği hakkı vermeyeceği şeklinde yer almaktadır.

Şirketlerin almış oldukları kendi paylarının oydan yoksun olması ve hiçbir pay sahipliği hakkı vermemesi gibi düzenlemeler göz önüne alındığı zaman, bu payların iştirak olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. KUV'nun 5/1-e maddesi Tam mükellefiyete tabi bir başka kurumun sermayesine katılımlardan elde ettikleri kazançları iştirak kazancı tanımına sokmuştur. 1 No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde de iştirak payları hisse senedi ve ortaklık payı ortak tanımlanmıştır. Şirketin kendi hissesini alması "Tam mükel-

lef bir başka kurum" tanımına aykırıdır. Buradan hareketle 5/1-e maddesindeki iki tam yıl elde bulundurulmuş iştirak hissesi satış kazancı istisnası kavramı burada kapsam ve uygulama dışında kalmaktadır.

Yukarıda yer alan açıklamalar ışığında şirketler iktisap ettikleri payları iştirak olarak değerlendiremeyecekler ve KVK'da yer alan istisna hükümlerinden faydalanmayacaklardır.

KAYNAKÇA

- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu
- 1 seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu

- Sermaye Piyasası Kanunun 03/01/2014 tarih ve 28871 sayılı kararı ile çıkartılan II-22.1 sayılı Geri Alınan Paylar Tebliği
- 1 sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
- TMS 32-Finansal Araçlar Sunumu
- Yıldırım, Ö.H. (2016), Şirketlerin Kendi His-selerini Satın Alması: Muhasebesi ve Vergi-sel Sonuçlar, Vergi Dünyası, Sayı 422.
- <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/yeni-ttk-uyarinca-sirke-tin-kendi-paylarini-iktisabi/>
- Özelgeler İçin <http://www.gib.gov.tr/gib-mevzuat>